

A BOSZNIA-HERCEGOVINAI SZERB KÖZTÁRSASÁG POLITIKAI FÖLDRAJZA A DAYTONI MEGÁLLAPODÁS REVÍZIÓJÁNAK TÜKRÉBEN

POLITICAL GEOGRAPHY OF THE REPUBLIKA SRPSKA OF BOSNIA-HERZEGOVINA IN LIGHT OF THE REVISION OF THE DAYTON PEACE AGREEMENT

PÁMER ZOLTÁN közgazdász, Európa-szakértő

a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara Regionális politika és
gazdaságtan doktori iskolájának levelező hallgatója

Abstract

The aim of the paper is to concisely present the Republika Srpska (RS) from the aspect of political geography. RS has been unilaterally proclaimed 18 years ago when the war in Bosnia started, but has already been existing for 14 years legally resulted by the Dayton peace agreement as entity of the decentralized state of Bosnia-Herzegovina (BiH).

The paper gives a short historic insight on its genesis, the most decisive conditions defined by either international and national (entity) law and the manifestations of its semi-state position: spatial structure, administration, the question of the capitol, its symbols and economic orientation. The political structure will be presented as well in order to highlight the sensitive political situation in RS and in BiH in general, special attention paid to the circumstances resulted by the independence of Kosovo. Finally I try to investigate the possible scenarios for the near future, in connection with the country's and the West Balkan's EU integration.

1. A dolgozat célja

Az alábbi rövid dolgozattal az a célom, hogy röviden bemutassam a 18 éve de facto, 14 éve de jure fennálló bosznia-hercegovinai Szerb Köztársaság (a továbbiakban RS) közjogi helyzetét politikai földrajzi szemüvegen keresztül, különös figyelmet szentelve az utóbbi két év történéseinek, melyek a kezdeti óvatos optimizmust ellenére ismét Bosznia-Hercegovina (továbbiakban BiH), mint állam dezintegrációja irányába mutatnak.

2. A „másik” szerb köztársaság születése: rövid kronológia

A RS-t 1992. január 9-én kiáltották ki a boszniai szerbek, válaszul az ezt megelőzően a függetlenségről Bosznia-Hercegovinában (BiH) tartott népszavazásra, melyet a köztársaság szerb lakói bojkottáltak és a résztvevő többség a függetlenségre szavazott. „Úgy vélték, hogy az alkotmányban szereplő önrendelkezési jog nem csak köztársasági, hanem szállásterületi szinten is legitim.”¹

A köztársaság alkotmányát 1992. február 28-án fogadták el, mely a háború során végrehajtott területfoglalást történelmi alapon legitimálta: kimondta, hogy RS-t szerb autonóm területek alkotják. Ez alatt nem csak az akkor szerb többségű területeket értették,

hanem valamennyi olyan területet, ahol kisebbségben vannak a második világháború során elkövetett népiirtás következtében². Az RS-t a jugoszláv föderáció részeként határozták meg, tehát nem önálló államként. Minderre azonban 1992. április 5-ét követően került sor, amikor is BiH már kikiáltotta függetlenségét Jugoszláviától, melyet ezt követően az Európai Közösség el is ismert (1992. április 7.).

Az RS kikiáltásával egyidőben meg is kezdődtek a harcok Szarajevó környékén. Az újonnan alakult képződmény első elnöke, a háború egyik főszereplője, Radovan Karadžić, aki az 1990-ben alakult Bosznia-Hercegovinai Szerb Demokrata Párt (SDS) elnöke is volt egyben. Ezzel az SDS az RS meghatározó politikai erejévé válik, egyben a háború során elkövetett népiirtás fő politikai felelőssévé is.

3. Jogi keretek nemzetközi protektorátus alatt: a daytoni szerződés és az entitási alkotmány

A háborút lezáró daytoni megállapodás aláírására 1995. november 21-én került sor Párizsban. Ezzel RS BiH egyik – a Bosznia-Hercegovinai Föderáció (FBiH) mellett a kisebbik – entitásává vált, mely az ország területének 49%-ára terjed ki. A szerződés 2. melléklete³ jelöli ki pontosan a két entitás közti határt. A megállapodás 4. melléklete tartalmazza az állam alkotmányát,⁴ mely a következő feladatokat definiálja állami szinten: külpolitika; külkereskedelmi politika; vámpolitika; monetáris politika és a Nemzeti Bank működtetése; az állami intézmények fenntartása és a nemzetközi kötelezettségeknek való elégtétel; bevándorlással, menekültekkel és menedéknijúttal foglalkozó politika; nemzetközi büntetőjog alá tartozó ügyek, a két entitás közti büntetőügyek, az Interpollal való kapcsolattartás; közös erőforrásokkal és eszközökkel való gazdálkodás; entitások közti közlekedés szabályozása; légi közlekedés.⁵

Ezen túl az alkotmány részletesen szabályozza az entitások hatásköreit is. Ezek között megjelenik, hogy – bár a külpolitika állami hatáskör – az entitásoknak van joguk a szomszédos országokkal párhuzamos viszonyt ápolni. Ez a lehetőség az RS esetében természetesen elsősorban Szerbiára vonatkozik. Mindkét entitásnak joga van államokkal és nemzetközi szervezetekkel megállapodásokat kötni, az állami parlament jóváhagyása mellett. Ezen kívül minden hatáskört az entitások látnak el.

Az alkotmány létrehozza a kétkamarás állami parlamentet is, melynek felsőháza a „Népek Háza” nevet viseli és a három államalkotó nemzet 5-5 taggal képviselteti magát, a képviselőház 42 tagjából a tagok 1/3-át választják az RS területén, két harmadát a FBiH területén választják meg.⁶ Tehát a népképviselői elven működő intézmények kialakításakor a három alkotmányos nemzet egyenlő képviselőre törekedtek, függetlenül azok arányától az össznépszerűség belül.

Az RS jelenleg hatályos alkotmánya kimondja, hogy „az RS a szerb nép és az ő összes polgárának állama”,⁷ területe egységes és oszthatatlan. A két entitás közti határ megváltoztatása csak az RS-ben rendezett népszavazás útján lehetséges.⁸ Az entitás fővárosaként Szarajevót⁹ jelöli meg az alkotmány.

Az alkotmány természetesen mindenki számára garantálja az emberi jogokat, nemzetiségi és vallási hovatartozástól függetlenül.¹⁰ Az entitásnak saját egykamarás, 83 tagú parlamentje van, van saját elnöke, aki az RS egységét szimbolizálja, kormánya van, bíróságai és alkotmánybírósága.¹¹ Összefoglalóan az entitás kvázi-állami attribútumokkal rendelkezik.

Az FBiH belső, erősen decentralizált, kantonokra épülő struktúrájának bemutatásától eltekintek. Azonban az RS sajátos helyzetének megértéséhez fontos megjegyezni, hogy az FBiH is egy igen gyenge regionális középszintet jelent, mely gyakorlatilag koordinatív szereppel bír a 10 kanton (vagy megye)¹² vonatkozásában.

A gyenge központi hatalom, a gyenge föderáció, benne a politikailag erős, de egyenként kicsi, heterogén kantonokkal azt jelenti, hogy BiH-ban a legerősebb hatalmi centrumnak az RS-t tekinthetjük. Ebben a kontextusban az a tény, hogy az állami parlament képviselőinek mindössze egy harmadát választják RS-ből, magyarázza az RS politikusainak és polgárainak alacsony fokú azonosulását BiH-val, mint állammal, és magas szintű azonosulását az erős entitási hatalommal. Az RS „túlsúlyozása” a hatalmi szintek között, valamint „alulsúlyozása” állami szinten vélhetően az egyik oka annak, hogy az RS folyamatosan lebegtetni BiH, mint államalakulat elhagyásának lehetőségét.

4. A kvázi-államiság manifesztációi

A következőkben megpróbálok bemutatni pár olyan területet, ami a RS állam-szerű viselkedését bizonyítja és az entitás elsősorban belső, de helyenként külföld felé való legitímálását szolgálja.

4.1. Térszervezés

Az RS meglehetősen széttagolt, nehezen szervezhető közigazgatási egység. A két magterület között az átjárás gyakorlatilag kizárólag a Brčko Körzeten vagy az FBiH területén keresztül megoldott.

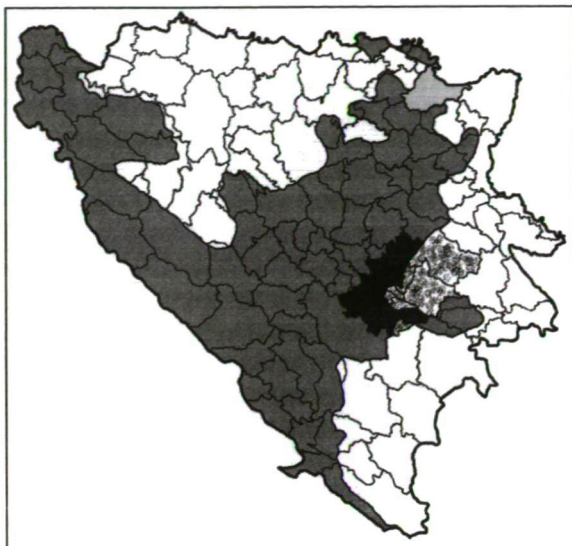
Az RS és az FBiH közti határvonalat (IEBL – Inter-Etninty Boundary Line) gyakorlatilag a frontvonal mentén húzták meg, műholdtérkép segítségével definiálták a határvonalat több urbánus területen. Ennek következtében több város lett kettévágva, bár jellemzően a határvonalak nem a városmagokban, hanem etnikailag homogén külvárosok, lakótelepek határán lettek a meghúzva. Ez azt jelenti, hogy nem csupán maga az RS tekinthető nehezen szervezhető entitásnak, hanem azok alrendszerei, a helyi önkormányzatok is. Sok esetben a nagyvárosok is természetes környezetükből kiragadva, agglomerációjuk egy részétől megfosztva működnek, ami egyértelműen gátja a szerves területi fejlődésnek. A gyakorlatban a kettéválasztott önkormányzatú községek többsége gazdaságilag összenő, azonban az eltérő jogi környezet áthidalása megnehezíti a mobilitást.

Az RS ennek ellenére egy unitárius, centralizált berendezkedésű formációnak fogható fel, ahol a kormány gyakorolja a végrehajtó hatalmat. Az belső igazgatás szervezésére létrehoztak 7 adminisztratív régiót, némi adminisztratív funkcióval ellátva. Ezek nem rendelkeznek önkormányzattal és területi tervezési szintet sem képviselnek.¹³

4.2. Főváros

Az RS alkotmánya értelmében az entitás fővárosa Szarajevó. Szarajevó ugyanakkor, mint város az FBiH (azon belül is Szarajevó kanton) része. Szarajevó ostromának kezdetekor az RS vezetése a Szarajevó közeli Pale-ban rendezte be főhadiszállását. Az RS konszolidációját követően Banja Lukába telepítették a szakadár államalakulat adminisztratív funkcióit, ami BiH második legnagyobb városa jelenleg is. Szarajevó szerb ellenőrzés alatt álló keleti elővárosaiból (benne Pale-val) 1993 márciusában megalakult Szerb Szarajevó,¹⁴ aminek elnevezését a BiH Alkotmánybírósága diszkriminatívnak minősítette, ezért azt átkeresztelték Kelet-Szarajevóvá.¹⁵

Kelet-Szarajevót a szó hagyományos értelmében nem nevezhetjük városnak, mivel zömében rurális jellegű területek és lakótelepek halmazából áll, helyenként nem is folytonosan (Trnovo és a város törzsterülete közé beékelődik a Drina menti kanton, ami az FBiH része) épül fel a főváros keleti határán (1. térkép).

1. térkép. BiH önkormányzatai

Map 1. The territorial structure of local governments in BiH

(Forrás: saját szerkesztés.)

*Jelmagyarázat: szürke: FBiH (fekete: Sarajevó város, sötétszürke: Sarajevó kanton);
fehér: RS (fehér alapon szürke foltos: Kelet-Szarajevó).*

Banja Luka de facto fővárosként funkcionál, mivel az összes köztársasági szerv itt üzemel. Lakosainak száma a város honlapja szerint¹⁶ kb. 250 ezer. Az 1991-es népszámlálás idején még csak 195 ezer lakost számlált, ami arra enged következtetni, hogy a háború miatt az ország más részeiből és az egykori horvátországi krajinákból beköltöző szerbek duzzasztották fel a lakosságot, miközben az elmenekülő jelentős számú muszlim és horvát lakosság visszaköltözése nem volt jellemző. Bár a város a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság idején is báni székhely volt, tipikus regionális központ volt a titói Jugoszlávia idején.

4.3. Szimbólumok

Az RS alkotmánya értelmében a köztársaság saját zászlóval, himnusszal és címerrel rendelkezik.¹⁷ Az RS zászlaja gyakorlatilag a szerb nemzeti zászló, bár hiányzik belőle a kétfejű sasos címer. A köztársaság – bár az alkotmány említi – jelenleg nem rendelkezik címerrel, mivel a BiH Alkotmánybírósága a korábbi címert alkotmányellenesnek minősítette. Jelenleg (2007 júniusa óta) a címer funkcióját betöltő „embléma” már nem utal egyértelműen Szerbiára.

Himnusként egészen 2007 júniusáig – amikor is a BiH Alkotmánybírósága a himnuszt is alkotmányellenesnek minősítette – az 1872-ből származó szerb nemzeti himnusz számított hivatalosnak. A döntést követően szöveg nélkül próbálták alkalmazni, amit szintén alkotmányellenesnek talált az Alkotmánybíróság. Jelenlegi himnusként 2008 júniusa óta az „En köztársaságom” című dal szolgál.¹⁸

4.4. Szerb- és oroszorientációjú gazdaság

Mivel a daytoni megállapodás megkötésekor a köz- és infrastrukturális szolgáltatások szervezése entitási szintre került, jelentős – bár igen rossz műszaki állapotban lévő – közszolgáltató infrastruktúrával gazdálkodik az RS, amivel nemzetközi politikai tényező tud lenni.

Miközben a térség történelmi okok miatt a német érdekszféra részének számít, így az osztrák, német tőke erőteljesen képviselteti magát, azonban az RS állami vállalatának privatizációja során jelentős befolyáshoz jutottak a szerb és orosz befektetők. A Telekom Srpske vevője a Szerb Telekom lett (ami az orosz piacvezető MTS érdekeltsége). Hasonló sorsra jutott az Elektroprivreda Srpske is, amit a szerb áramszolgáltató vásárolt meg, ami jelenleg még 100%-os állami tulajdonban¹⁹ van. A bródi kőolaj-finomító újraindítására az orosz Zarubeznszheft befektetésének köszönhető, mely igen jelentős politikai támogatás mellett valósult meg 2008 novemberében.²⁰

Kivételként említhető a Strabag-gal kötött megállapodás az RS területén futó gyorsforgalmi utak (benne az észak-déli V/c korridor Šamac–Doboj szakasza) kiépítésére, nélkülözve mindenféle nyilvános közbeszerzési és versenyeztetési eljárást.²¹

A jelentős privatizációs bevételekből és a befektetések következtében megélénkülő exportból jelentős jóléti intézkedésekre került sor, ami nagyban hozzájárult az RS belső politikai legitimitásának növeléséhez. Emellett igen jelentős könnyítéseket hoztak a külföldi cégalapítások vonatkozásában: 3 nap alatt lehet bejegyezni társas vállalkozást. Ezzel a két entitás közti politikai rivalizálás kiegészült egy akár egészségesnek is nevezhető gazdasági versennyel, mely az orosz tőke aktivizálódásával és az FBiH-ben sokáig domináns arab és török befektetők befektetési hajlandóságának lanyhulásával az RS javára billentheti a versenyt a közvetlen működőtőke-befektetésekért vívott harc terén. Csökkentve ezzel az FBiH-hoz képest még mindig meglévő lemaradást.

5. Politikai struktúra

Az RS népessége az 1991-es népszámlálás óta – bár a frissebb adatok kizárólag becslések – jelentős homogenizáción ment keresztül a szerb nemzetiségű lakosság javára. Mára elmondhatjuk, hogy az RS „szerb nemzetállamnak” nevezhető. Az etnikai homogenizáció a teljes volt Jugoszlávia területét tekintve is BiH-ban volt a legjelentősebb, azon belül is jelentősebb az RS-ben. Ennek oka, hogy a nyugat-hercegovinai kantonban viszonylag nagy számú szerb közösség él, ez némileg rontja a FBiH homogenitási mutatóit.²²

A köztársaságot egészen a közelmúltig egy rövidebb időszakot (1998-2001) leszámítva végig az SDS által dominált politikai struktúra jellemezte. Az SDS – Karadžić nyomán – egy nagyszerb állam megteremtését tűzte ki célul. Az SDS ellenzéke először 1998-ban került kormányzati szerepbe: ekkor került először a Reformerök Szövetségének képviselőjében Milorad Dodik a miniszterelnöki székbe.²³ Ezen rövid intermezzót követően az SDS visszakerül a hatalomba. 2006 februárjában az SDS belső megosztottsága miatt Dragan Čavić (SDS) akkori köztársasági elnök Dodikot bízta meg ismét kormányalapítással. Ezzel a RS történetében a belső politikai stabilitás időszaka kezdődik meg. Dodik megalapítja a Független Szociáldemokraták Szövetségét (SNSD),²⁴ ami pragmatikus gazdaságpolitikája és ügyes káderpolitikája miatt megnyeri a még 2006 októberében rendezett újabb választást. Ezzel megkezdődik az SNSD hatalmi dominanciájának korszaka az RS szintjén, egyben a legerősebb párttá válik BiH-ben. Felveszik a Szocialista Internacionálé megfigyelő tagjai közé. A 2006 őszén rendezett országos választásokat követően kinkeservvel felálló kormánykoalíció vezetője is az SNSD soraiból kerül ki, a banja luka-i közgazdászprofesszor, Nikola Špirić személyében.

Az SNSD RS-beli hatalomra kerülését a nemzetközi közösség részéről kezdetben óvatos optimizmus jellemezte, tekintettel Dodik ellenzéki múltjára és gazdaságpolitikai pragmatizmusára. Az SNSD-t kezdetben igyekezett egy nemzeti karaktert nélkülöző néppárt-

ként pozícionálni. Folyamatosan hangoztatta, hogy támogatja BiH egységét, de természetesen kiáll emellett az RS fennmaradásaért is, azzal az indokkal, hogy ez garantálja a békét az országban és ez felel meg a daytoni megállapodás szellemének.

Elindul az EU-csatlakozás felé tett első lépésnek számító stabilitási és együttműködési megállapodás előkészítése, melynek tárgyalása során azonnal felszínre kerülnek a belső problémák. Az első komolyabb konfliktusra a rendőrségi reformról folytatott tárgyalások kapcsán került sor 2007 második felétől kezdve, mely az RS vezetése szerint veszélyeztetette volna az RS rendőrségének önállóságát. A hosszan elhúzódó tárgyalások lezárására és aláírására 2008. június 12-én került sor.

Ezzel párhuzamosan, érezve az SDS meggyengülésével kialakuló politikai űrt a nagy-szerb nacionalista „piaci szegmensben”, a fenti konfliktusok kommunikálásával az SNSD folyamatosan benyomult a nacionalista politikai térbe, kommunikációját egyre inkább a szerb nemzeti korpusz védelme hatotta át, lebegtetve a közös állam iránti szolidaritás feladásának lehetőségét.

A viszony a bosnyák fél és az RS között Koszovó függetlenségének 2008. februári egyoldalú kikiáltását követően romlott meg. Az RS vezetése az albán lépést és az azt követő európai szintű elismerést úgy értelmezte, hogy az RS is – amennyiben nem tartják tiszteletben a daytoni megállapodás értelemben területi integritását: magyarán az alkotmány és a területi beosztás megváltoztatásának lehetősége folyamatosan felmerül – élhet az önrendelkezés jogával és népszavazást írhat ki a függetlenségről. Ettől a ponttól datálható az állami szervek működésképtelensége az RS részéről megnyilvánuló folyamatos obstrukció által. Ez az némileg előre sejtethető „externália” Koszovó függetlenségével kapcsolódóan jelentősen növelte a térség instabilitását.

6. Új Dayton vagy újabb etnikai konfliktus?

A frontvonalak megmerevedni látszanak Boszniában a területi felosztás és az intézményrendszer átalakítására vonatkozóan. Egyes nyugati elemzők egyenesen új háború kitörését vizionálják.²⁵

A szerb fél – részben a korábban említett népképviselési deficitből fakadóan – várhatóan nem fog engedni az RS hatáskörei bármilyen módon való csorbításának, még abban az esetben sem, ha olyan javaslat kidolgozására kerülne sor, mely a jelenleginél nagyobb súlyt adna a szerbeknek az országos szervek működésébe való beleszólásra. A boszniai szerb közbeszédben jelenleg nem a szerb érdekek védelme a cél állami szinten, hanem a bezárkózás: az RS területi integritásának minden áron való megőrzése, mely leszűkíti a lehetséges kompromisszumok körét.

A horvát fél helyzete alacsony számarányuk és magas kivándorlási hajlandóságuk miatt a legkilátástalanabb. A HDZ BiH²⁶ javaslata négy entitás kialakítását irányozza elő: a három nemzetiségi színezetű mellett a negyedik Szarajevó főváros lenne.²⁷ A horvátok önálló entitással való ellátásával a szerbek tudnak jobban azonosulni, de a 4. entitás kialakítása számukra nem elfogadható, mert sérti az RS egységét.

A bosnyák fél által az elnökségbe delegált Haris Silajdžić és pártja²⁸ által támogatott koncepció egy centralizált, több kisebb közigazgatási középszintből álló struktúrát, „modern európai államot” képzel el. A horvát és bosnyák fél véleménye a szerbekkel ellentétben megegyezik abban, hogy a nemzetközi közösség és az EU főképviselőjének intézményére – a számára gyakorlatilag teljhatalmat biztosító „bonni” jogosítványai mellett – a béke megőrzése érdekében szükség van.

A politikai erőviszonyok megmerevedése véleményem szerint aligha fog háborúhoz vezetni, mivel Szerbia még odahaza is igen óvatos távolságtartással kezeli az RS vezetőinek legutóbbi nyilatkozatait, fontosabbnak tartva saját formálódó európai imidzsének őrzését és belső problémáinak megoldását. Így az RS külső fegyveres támogatókra nem számíthat, esetleg némi burkolt erkölcsi támogatásra Oroszországtól. Ugyanakkor az RS vezetése is tisztában van vele, hogy egy független RS nemzetközi elismerésének gyakorlati esélye a térség stabilitására való tekintettel nulla.

A legvalószínűbbnek tűnő forgatókönyv, hogy tovább folytatódik a belpolitikai agónia, ami gyakorlatilag leállítja az ország európai integrációjának folyamatát, ami a stabilizációs és együttműködési megállapodásban lefektetett célok figyelmen kívül hagyásához fog vezetni. Ennek azért nagy az esélye, mert – talán egyedül a horvátokat kivéve – az államalkotó népcsoportok fontosabbnak tartják saját jogaik országon belüli érvényesítését egy bizonytalanul tűnő európai integrációért feláldozni. Emellett – alacsony vagy akár negatív növekedés mellett – folytatódhat a relatív gazdasági fejlettségbeli kiegyenlítődés a két entitás közt, miközben folytatódni fog a képzett és fiatal réteg elvándorlása az országból, amit nemcsak a szomszédok, hanem Európa is meg fog érezni a közelgő vízumliberalizációt követően. Ez a körülmény ugyanakkor nehezíteni fogja Szerbia integrációját, továbbá a bizonytalan jövőbe tolja Horvátország csatlakozását a schengeni övezethez. Előrelépést csak egy politikai generációváltás, egyértelműbben integrációpárti politika mind a szomszédos országok, mind az Unió részéről, és egy ehhez kapcsolódó gazdasági fellendülés hozhat.

Jegyzetek

1. **Hajdú Zoltán** (2004): Bosznia-Hercegovina: államiság és közigazgatási térszervezés. In: Bosznia-Hercegovina a harmadik Balkán-háború után – Balkán Füzetek No. 2. PTE TTK FI KMBTK. Pécs. 23. old.
2. Ezt a cikket később törölték.
3. <http://www.oscebih.org/overview/gfap/bos/annex2.asp> (letöltve: 2009. november 10.)
4. <http://www.oscebih.org/overview/gfap/bos/annex4.asp> (letöltve: 2009. november 10.)
5. Uo. III. cikk.
6. Uo. IV. cikk.
7. Az RS alkotmánya 1. cikk.
8. Uo. 2. cikk.
9. Uo. 9. cikk
10. Uo. II. fejezet.
11. Uo. 69. cikk.
12. A joganyagok horvát szövegváltozatában a „kanton” szó helyett a horvát közigazgatásban alkalmazott „županija” szó szerepel, amit megyének fordítunk.
13. **Pámer Zoltán** (2007): A nyugat-balkáni országok európai integrációja. In: **Hajdú Zoltán et al.** (szerk.): Délkelet-Európa: Államhatárok, határon átnyúló kapcsolatok, térsztruktúrák. MTA RKK. Pécs.
14. <http://www.gradisarajevo.net/ogradu.htm> (letöltve: 2009. november 10.)
15. http://bs.wikipedia.org/wiki/Isto%C4%8Dno_Sarajevo (letöltve: 2009. november 10.)
16. <http://www.banjaluka.rs.ba/> (letöltve: 2009. november 10.)
17. A RS alkotmánya 8. cikk.
18. http://hr.wikipedia.org/wiki/Moja_republika (letöltve: 2009. november 10.)
19. <http://www.eps.rs/home.htm> (letöltve: 2009. november 12.)
20. <http://www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/33199/Pocetak-preporoda-naftne-industrije-RS.html> (letöltve: 2009. november 12.).
21. <http://www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/24531/Potpis-u-roku-od-dvije-sedmice.html> (letöltve: 2009. november 12.).

22. **Reményi Péter** (2009): Etnikai homogenizáció a volt Jugoszláviában. In: **Császár Zsuzsa** (szerk.): Magyarország és a Balkán – Balkán Füzetek Különszám I. PTE TTK FI KMBTK. Pécs.
23. http://hr.wikipedia.org/wiki/Milorad_Dodik (letöltve: 2009. november 11.).
24. <http://www.snsd.org/dnn/> (letöltve: 2009. november 11.).
25. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/bosnia/6364680/Bosnia-on-brink-of-new-civil-war.html> (letöltve: 2010. február 21.);
26. A Tuđman-féle Horvát Demokratikus Közösség BiH-beli mutációja, melyből kettő is működik az országban HDZ BIH és HDZ 1990 néven.
27. <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/Region/285471/HDZ:+%C4%8Cetiri+entiteta+u+BiH.html> (letöltve: 2009. november 11.).
28. A párt a „Párt BiH-ért” (Stranka za BiH) nevet viseli.

Felhasznált irodalom

- Hajdú Zoltán** (2004): Bosznia-Hercegovina: államiság és közigazgatási térszervezés. In: Bosznia-Hercegovina a harmadik Balkán-háború után – Balkán Füzetek No. 2. PTE TTK FI KMBTK. Pécs.
- Opći okvirni Sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (Általános keret-megállapodás a békéért Bosznia-Hercegovinában): <http://www.oscebih.org/overview/gfap/bos/home.asp>.
- Pámer Zoltán** (2007): A nyugat-balkáni országok európai integrációja. In: Hajdú Zoltán et al. (szerk.): Délkelet-Európa: Államhatárok, határon átnyúló kapcsolatok, térstruktúrák. MTA RKK. Pécs.
- Reményi Péter** (2009): Etnikai homogenizáció a volt Jugoszláviában. In: **Császár Zsuzsa** (szerk.): Magyarország és a Balkán – Balkán Füzetek Különszám I. PTE TTK FI KMBTK. Pécs.
- Ustav Republike Srpske (A Szerb Köztársaság Alkotmánya).

Wikipedia:

- http://bs.wikipedia.org/wiki/Amblem_Republike_Srpske (letöltve: 2009. november 10.),
- http://bs.wikipedia.org/wiki/Isto%C4%8Dno_Sarajevo (letöltve: 2009. november 10.),
- http://bs.wikipedia.org/wiki/Republika_Srpska (letöltve: 2009. november 10.),
- http://bs.wikipedia.org/wiki/Srpska_demokratska_stranka (letöltve: 2009. november 10.),
- http://en.wikipedia.org/wiki/Inter-Entity_Boundary_Line (letöltve: 2009. november 12.),
- http://hr.wikipedia.org/wiki/Milorad_Dodik (letöltve: 2009. november 11.),
- http://hr.wikipedia.org/wiki/Moja_republika (letöltve: 2009. november 10.).

Sajtóhivatkozások:

- Radio-televizija Srbije (szerző megjelölése nélkül): HDZ: Četiri entiteta u BiH. <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/Region/285471/HDZ:+%C4%8Cetiri+entiteta+u+BiH.html> (letöltve: 2009. november 11.).
- Risojević, Dragan: Potpis u roku od dvije sedmice. <http://www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/24531/Potpis-u-roku-od-dvije-sedmice.html> (letöltve: 2009. november 12.).
- Selimbegović, Vildana: Patriota sa zakašnjenjem. <http://www.bhdani.com/arhiva/271/t27114.shtml> (letöltve: 2009. november 11.).
- Šegrt, Rade: Početak preporoda naftne industrije RS. <http://www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/33199/Pocetak-preporoda-naftne-industrije-RS.html> (letöltve: 2009. november 12.).
- Waterfield, Bruno: Bosnia 'on brink of new civil war'. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/bosnia/6364680/Bosnia-on-brink-of-new-civil-war.html> (letöltve: 2010. február 21.).

Egyéb internetes források:

- Banja Luka: <http://www.banjaluka.rs.ba/> (letöltve: 2009. november 10.).
- Független Szociáldemokraták Szövetsége: <http://www.snsd.org/dnn/> (letöltve: 2009. november 11.).
- Kelet-Szarajevó: <http://www.gradisarajevo.net/ogradu.htm> (letöltve: 2009. november 10.).
- Szerb Elektromos Művek: <http://www.eps.rs/home.htm> (letöltve: 2009. november 12.).